

SRBSKA SLAVISTA MED PRVIMI BIOGRAFI PRIMOŽA TRUBARJA

Protestantski pridigar in začetnik slovenskega knjižnega jezika Primož Trubar (1508–1586) dolgo med rojaki ni imel biografije. Prvi Trubarjevi biografi so bili nemški protestantski teologi. Avtor prvega Trubarjevega življenjepisa, ki je objavljen v letu njegove smrti, je bil prijatelj znamenitega Slovence, kancler tübingenske univerze in stolni prošt dr. Jakob Andreä (1528–1590).¹¹ Šele dve stoletji pozneje o Trubarju je pisal češki jezikoslovec in utemeljitelj slavistike Josef Dobrovský (1753–1829). To je med Slovani prvi Trubarjev biograf.² Med prvimi Slovani, ki so pisali o Trubarjevem življenju in delu sta bila tudi srbska slavista, ki ju doslej slovenska znanstvena literatura kot Trubarjevih bioagrafov ni poznala.

Od polovice 19. stoletja, ko je slovenska misel bila pridušena z avstrijskim absolutizmom in katolicizmom, v Novem Sadu, enem iz duhovnih in kulturnih središč Srbov, je objavljen širši Trubarjev življenjepisa, ki je izšel v književnem obzorniku pod peresom malo znanega srbskega književnika in publicista Emila Čakre (1837–1884).³ V obsežnejšem prispevku posvečenem življenju in delu Primoža Trubarja, Čakra navaja vse bistvene podatke iz življenja velikega reformatorja. Emil Čakra je bil rojen 2. oktobra 1837 v Novem Sadu, v ugledni družini. Njegov oče Petar Čakra se je iz južne Srbije (Struga) naselil v Novem Sadu v prvi polovici 19. stoletja, kjer je bil senator.⁴ Čakra se je od mladih let naprej zanimal za zgodovino Slovanov in za vzajemnost med njimi. V letih 1858–1860 je potoval po južnoslovanskih krajih, med drugimi je obiskoval Koroško, Kranjsko in Štajersko. V tem času je Fran Miklošič ustanovil katedro za slavistiko na Dunaju, kjer je Čakra privatno študiral in potem študij nadaljeval v Pragi. Prispevek o Trubarju z naslovom *Jugoslovenski reformati, Primislav Truber* je izšel v književnem obzorniku *Slovenka* in bil natisnjen v episkopski tiskarni v Novem Sadu 1860. *Slovenka* je njegovo najpomembnejše književno delo, ki je na kulturnozgodovinski poti slovanstva edinstveno. To je edinstvena zbirka jugoslovanskega idealizma.⁵ Obzornik je nastal po vzoru čeških obzornikov Slovan in Slovanka (izhajala sta v Pragi na pobudo Josefa Dobrovskega), ki sta obravnavala jeziku in književnost slovanskih narodov. Čakra je bil navdušeni pristaš jugoslovanske ideje. Prizadeval se je tudi za čistost srbskega jezika brez tujk. Leta 1859 je objavil jezikoslovno razpravo *Slovenska azbuka, kirilica ili latinica*, kjer je predlagal enotno abecedo za vse Slovane. *Slovenka* je zaradi slabe finančne podpore izhajala samo eno leto. Pomembno je, da je Emil Čakra bil eden prvih srbskih književnikov, ki so se začeli zanimati za slovensko slovstvo. V *Slovenki* je pisal o Janezu Bleiweisu in Matiji Majarju, ki sta med Slovenci bila apostola jugoslovanstva in skupnega jezika. Čakra je bil privrženec reform Vuka Karadžića. Med letoma 1858 in 1860 se je mudil v Ljubljani in o tem napisal članek v *Slovenki*.⁶ Med drugimi znamenitostmi Ljubljane je obiskoval licejsko knjižnico, kjer je raziskoval Trubarjeva dela.⁷ Emil Čakra ni dolgo živel – umrl je zaradi jetike kot mnogi srbski književniki tistega časa.

Še en srbski slavist je objavil pet let pozneje, 1865, nekoliko krajši Trubarjev življenjepisa, ki je izšel v srbskem obzorniku *Danica* (izhajal v Novem Sadu od leta 1859).⁸ To je bil Jovan Živanović (1841–1916), profesor srbskega jezika v gimnaziji v Sremskih Karlovcih.⁹

¹ Jakob Andreä. Christliche Leichpredig. Bei der Begräbnus des Ehrwürdigen und Hoch gelehrten Herrn, Primus Trubern, Tübingen, 1586.

² Josef Dobrovsky, Slavin 1806.

³ Emil Čakra, Jugoslovenski reformati. Primislav Truber, Slovenka 1860, 1, 1, 44–58.

⁴ Ilija Ognjanović, Grobovi znamenitih Srba, Novi Sad, Matica Srpska, 1999, 23–24.

⁵ Miraš Kičović, Emil Čakra, jedan jugoslovenski idealist, Glasnik istorijskog društva u Novom Sadu, 1931, knjiga 4, 275–286.

⁶ Emil Čakra, Ljubljana, Slovenka 1860, 1, 6, 25.

⁷ Lazar Čurić, Novosadčan Emil Čakra o licejski knjižnici v Ljubljani. Knjižnica 1980, 34, 77–78.

⁸ Jovan Živanović, Primož Trubar, Danica 1865, 6, 2, 38–42.

⁹ Radivoje Vrhovac, Jovan Živanović, Bosanska vila 1896, XI, 22, 345–347.

Jovan Živanović je bil vsestransko izobražen književnik, rojen 18. novembra 1841 v Sremskih Karlovcih. Osnovno šolo in gimnazijo je končal v rojstnem kraju. Študiral je slavistiko na Dunaju pri Franu Miklošiču.¹⁰ Od leta 1865 je bil profesor srbskega jezika na gimnaziji v Sremskih Karlovcih, od 1875. pa je v tamkajšnjem semenišču predaval tudi cerkvenoslovanski jezik. Znan je predvsem kot avtor številnih učbenikov: *Srpska čitanka* (Pančevo, 1884), *Srpska sintaksa* (Novi Sad, 1889), *Izvod iz stare slovenske gramatike* (Novi Sad, 1873), *Izvod iz srpske gramatike* (Novi Sad, 1874), *Gramatika staroslovenskog jezika* (Novi Sad, 1895), *Stara slovenska gramatika* (Pančevo, 1880), *O gramatici starog slovenskog jezika* (Beograd, 1884).¹¹ Svoje znanstvene razprave je izdal v knjigi *O srpskom jeziku* (Novi Sad, 1888). Živanović je bil privrženec Vukove reforme in si je zelo prizadeval za čistost srbskega jezika. Živanović je omenjen v *Istorii slavjanskoj filologiji* Vatroslava Jagića.¹²

Trubarjev življenjepis, ki ga je Živanović napisal, je nastal na podlagi čeških zbornikov, *Slovana* in *Slovanke*. V prispevku o Trubarju je Živanović omenil še eno Trubarjevo zaslug za slovenski rod – ustanovitev prve tiskarne v Ljubljani. Istega leta, ko je izšel članek o Trubarju, je bila v *Danici* je natisnjena Živanovičeva razprava z naslovom *Miklošič o glagolici*.

Med prvimi, zelo redkimi biografi Primoža Trubarja v 19. stoletju sta bila srbska slavista Emil Čakra in Jovan Živanović, učenca Frana Miklošiča. Med Slovani sta napisala prvi širši biografiji znamenitega Slovenca. Pomembno je tudi, da sta srbska slavista videla v Trubarju začetnika jugoslovanske vzajemnosti.

Naj omenimo, da sta med Miklošičevimi učenci srbskega rodu bila tudi Đuro Daničić (1825–1882) in Ljubomir Stojanović (1860–1929), ki je bil najtemeljitejši raziskovalec življenja in dela Vuka Karadžića.

V času, ko so v srbskih obzornikih izšle prve biografije o slovenskem cerkvenem reformatorju, ni bila o Vuku Karadžiću, reformatorju srbskega jezika, napisana še nobena biografija. Še posebno zato si je v literarni zgodovini Slovencev treba zapomniti, da sta Emil Čakra in Jovan Živanović med prvimi Slovani pisala o velikem slovenskem reformatorju Primožu Trubarju; pri Slovincih pa je šele deset let pozneje literarni zgodovinar Martin Valenčak (1834–1887) objavil prvi širši Trubarjev življenjepis (1877).

Pavle Jović
Narodna knjižnica v Beogradu

¹⁰ Enciklopedija Novog Sada, Novi Sad, Prometej, sveska 8, 1997, 143–144.

¹¹ Stanoje Stanojević, Narodna enciklopedija, srpsko-hrvatsko-slovenačka, Zagreb, Bibliografski zavod, knjiga 4, 1929, 1340

¹² И. В. Ягич, История славянской филологии, Санктпетербург, 1910, 905.